

Ідентифікація характеру фіскальної оптимізації фінансових потоків у світовому просторі

Проаналізовані питання ролі фіскальної політики як інструмента регулювання економіки, доведено її вплив на формування національної економічної системи та досліджена необхідність оптимізації фіскального регулювання фінансових потоків у сучасних умовах.

Ключові слова: фіскальна політика, оптимізація фіскального регулювання, фінансові потоки, економічний розвиток.

Идентификация фискальной оптимизации финансовых потоков в мировом пространстве

Проанализированы вопросы роли фискальной политики как инструмента регулирования экономики, доказано ее влияние на формирование национальной экономической системы и исследована необходимость оптимизации фискального регулирования финансовых потоков в современных условиях.

Ключевые слова: фискальная политика, оптимизация фискального регулирования, финансовые потоки, экономическое развитие.

Identifying the nature of fiscal optimization of financial flows in world space

Analyzed questions the role of fiscal policy as an instrument of economic regulation, proved its influence on the formation of the national economic system and investigated the need to optimize the fiscal regulation of financial flows in modern conditions.

Keywords: fiscal policy, the optimization of fiscal regulation, financial flows, and economic development.

Постановка проблеми. Важливе місце в економічній системі в сучасних умовах відводиться фіскальній політиці, оскільки вона володіє дієвими інструментами і виконує важливі для держави і населення функції. Питання про роль фіскальної політики як інструмента регулювання економіки є особливо актуальним сьогодні, коли виникла реальна потреба пошуку джерел виходу з кризи, боротьби з інфляцією, забезпечення належного життєвого рівня населення та стимулювання розвитку національного виробництва, оскільки всього цього можна досягнути у випадку її ефективного застосування. Фіскальне регулювання фінансових потоків, його важелі та очікувані результати є предметом дискусій не лише вітчизняних, а й зарубіжних вчених. Незважаючи на всю гостроту проблеми на сьогодні, вона не є абсолютно новою – її витoki мають більш ніж столітню історію. На різних етапах розвитку економічної історії вчені і практики пропонували свої рецепти фіскального регулювання фінансових потоків, обґрунтовуючи більшу ефективність своїх пропозицій та їх абсолютну оптимальність.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми фіскального регулювання та фіскальної політики досліджувалися у працях К. Адама, Ф. Блока, Б. Ейхегрінна, Д. Енштейна, Д. Родріка, А. Данилова, Ю. Іванова, І. Крисоватого, А. Соколовської, А. Тищенко, В. Баліцької, О. Короткевич, Н. Фролової, Т. Вовк, О. Водянікова та інших. Особливості фіскального регулювання в умовах турбулентності були розглянуті Ф. Котлером та Дж. Касліоне. Однак питання про необхідність, а головне ймовірність оптимізації фіскального регулювання фінансових потоків у сучасних умовах залишається відкритим.

Метою статті є обґрунтування можливості оптимізації фіскального регулювання фінансових потоків у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Протягом всієї історії розвитку капіталістичного способу господарювання увагу дослідників привертала феномен циклічності розвитку економіки. Якщо на ранніх етапах розвитку капіталізму причиною виникнення криз було визначено перевиробництво товарів, то економічні кризи другої половини ХХ – початку ХХІ ст. є специфічним феноменом. Якщо в епоху раннього капіталізму втручання держави в економічний розвиток вважалося недоцільним, то на сучасному етапі розвитку економіки воно визнане необхідним. Так само як змінювалися погляди на необхідність загального втручання держави в економічний розвиток, змінювалися і підходи до ступеню державного втручання в переміщення фінансових потоків.

Розвиток економіки США і Західної Європи в кінці ХІХ – на початку ХХ століть характеризувався досить високим ступенем інтеграції руху фінансових потоків. У той же час філософія управління економічними процесами в цілому і перерозподілом капіталу зокрема базувалася на постулатах класичної економічної теорії, тобто передбачала значне втручання держави у функціонування ринку. Рух товарних і фінансових потоків був практично вільним. Частково таку свободу можна пояснити чинним на той час золотим стандартом, але саме ця система сприяла бурхливому розвитку країн-метрополій за рахунок використання ресурсів колоній [1].

Можливості такого зростання не були безмежними, цілком закономірно, що через певний час після значного перегіриву економіки настав спад.

Криза 1930 року внесла свої корективи у подальший розвиток світової економіки. Серед причин Великої депресії вчені досить часто називають і диспропорції у перерозподілі фінансових потоків [2, 3]. Після Великої депресії наступив ще один удар – Друга світова війна, наслідки якої для більшості європейських країн були катастрофічними.

У цей період сформувався новий підхід до регулювання міжнародних фінансових потоків, який не тільки істотно підвищував роль держави в регулюванні фінансових ринків, а й значні повноваження покладав на міжнародні фінансові організації, зокрема Міжнародний валютний фонд. Провідна роль у формуванні нової парадигми державного управління економікою належить Дж.М. Кейнсу. Роль кейнсіанства є незаперечною, на наш погляд, саме кейнсіанська політика сприяла «золотому періоду» економічного розвитку з 1950 по 1960 рік. Проте вже в цей період почали зароджуватися передумови для нової кризи. Рушійною силою нових кризових явищ вчені вважають крах Бреттон-Вудської системи [4] і послаблення ролі держави на фінансових ринках. Цей період історії регулювання фінансових потоків не настільки однозначний, як може здатися на перший погляд. Результати політики М. Тетчер і Р. Рейгана, що базувалися на дерегулюванні фінансових потоків та підтримки підприємництва, сприяли економічному зростанню в США і Великобританії, проте не останню роль у стимулюванні економічного зростання цих країн, зіграло залучення зовнішніх фінансових потоків, завдяки створенню більш сприятливого економічного середовища в порівнянні із країнами-джерелами фінансових потоків.

На перший погляд у такому перерозподілі фінансових потоків немає нічого небезпечного, однак якщо цей процес виходить з-під контролю, то його наслідком може бути надлишок фінансових потоків в одній країні і нестача в іншій, що також може спровокувати хвилю кризи.

Наступні двадцять років економічної історії можна охарактеризувати як активний пошук компромісу щодо ступеня втручання держави в регулювання фінансових потоків, а також щодо інструментів, що використовуються при перерозподілі капіталу.

Ця проблема загострилася в 1997 році, коли азійська криза завдала істотної шкоди економікам Таїланду, Південної Кореї, Малайзії. І знову однією з причин кризи була названа лібералізація фінансових потоків, м'яке регулювання діяльності фінансового сектора в цілому, і банківського зокрема [4].

Причиною глобальної кризи 2007–2008 років, що почалася в США, вчені і практики також називають неадекватне регулювання фінансових потоків, нераціональне втручання держави в перерозподіл капіталу між секторами економіки [4, 5]. Що стосується кризових явищ, які спіткали за останні двадцять років економіку України, також потрібно відзначити не завжди раціональне втручання держави в економічні процеси, внаслідок чого Україна так і не пододала глибоку структурну кризу, яка посилюється перманентними фінансовими кризами. Сформована ситуація частково пояснюється низькою ефективністю проведених економічних реформ.

Підводячи проміжний підсумок, слід зазначити, що нераціональний перерозподіл фінансових потоків між територіями і секторами економіки є однією з передумов розвитку кризових явищ. Тому необхідність фіскального регулювання фінансових потоків є незаперечною.

Слід зазначити, що економіка України гостро відчуває на собі вплив турбулентності глобального економічного розвитку. Цей процес характеризується скороченням тривалості економічного циклу, а отже і збільшенням кількості криз, що припадають на аналогічний період часу в порівнянні з минулими роками. Небезпека такого явища полягає в тому, що скорочення тривалості ділового циклу може відбуватися за рахунок скорочення періоду економічного підйому, внаслідок чого економіка не встигатиме відновитися після чергового удару кризи. Розвиток подій за таким сценарієм в Україні є досить імовірним – очікування чергової кризи стимулює власників фінансових ресурсів вкладати їх в сфери, які приносять швидкий прибуток, завдаючи цим істотної шкоди фінансовому забезпеченню реального сектора економіки. У зв'язку з цим варто погодитися з думкою Ф. Котлера та Дж. Касліоне, що в сучасних умовах не можна вести мову про фіскальне регулювання в період економічного підйому або спаду, існує необхідність розробки механізму фіскального регулювання в умовах турбулентності [5].

Це стосується як економіки в цілому, так і фінансових потоків зокрема. Таким чином, головна вимога, яка висувається в умовах турбулентності економіки, до фіскального регулювання, є його гнучкість, швидка адаптація до змін економічного середовища. Однак виконання цієї вимоги не є запорукою успіху, оскільки гнучкість фіскального регулювання безпосередньо залежить від того, як сприймуть зміни в фіскальному регулюванні економічні агенти.

Тому наступною важливою характеристикою фіскального регулювання фінансових потоків є його оптимальність. Виходячи з визначення Оксфордського економічного словника [6] під оптимізацією слід розуміти вибір найкращого варіанту, що задовольняє всіх учасників досліджуваного процесу. Оптимізація фіскального регулювання, на наш погляд, має будуватися на узгодженні інтересів трьох сторін – фірми, споживача і держави. Враховуючи полярильність інтересів всіх учасників процесу фіскального регулювання фінансових потоків, його оптимальність набуває імовірнісний характер. Якщо розглядати спрощений варіант, то має статися синхронне узгодження інтересів фірм і споживачів згідно ресурсів і потреб економіки. Таким чином, свідченням оптимальності регулювання фінансових потоків можна вважати економічну рівновагу.

Однак на ринку рівновага фірми, споживача і держави – це різні явища. Крім того, можливий випадок декількох рівноваг, коли необхідно вибрати краще і не завжди воно може бути на користь держави. Наприклад, так відбувається при наявності великої частки тіньової економіки, коли інтереси споживачів і фірм можуть бути узгоджені, а інтереси держави будуть істотно обмежені.

У сучасних умовах ведення підприємницької діяльності в Україні є одним із важливих елементів ринкової економіки. Однак у процесі здійснення своєї діяльності підприємства нерідко стикаються з проблемами, пов'язаними з обов'язком сплати податків та зборів до бюджету.

Оподаткування підприємницької діяльності в Україні на сьогодні потребує невідкладного реформування, оскільки значна частина суб'єктів господарювання не здатна сплачувати діючі податки та не встигає за постійними змінами в податковому законодавстві. Саме тому всі без виключення представники

підприємницької діяльності зацікавлені в підвищенні ефективності формування та реалізації своєї податкової політики шляхом зниження обтяжливих відрахувань в бюджеті всіх рівнів. На сьогодні для досягнення даної цілі стали активно застосовуватися методи оптимізації податкових платежів.

Варто зазначити, що скорочення податкових витрат є основним завданням, але не єдиним. Формування фіскальної політики має бути спрямоване на ефективне управління ресурсами підприємства, моніторинг зміни податкового законодавства і, як наслідок, скорочення податкових штрафів і санкцій, облік зміни економічних умов, підтримання конкурентоспроможності підприємства в цілому. Проблема оптимізації податкових платежів з метою збільшення прибутку вирішується шляхом формування на підприємстві ефективної системи податкової політики, яка має бути невід'ємною частиною фінансової, облікової та загальної політики управління підприємством [7].

Висновки

Завдання підвищення життєвих стандартів у країні, забезпечення сприятливих конкурентних позицій на світовому ринку, в системі міжнародного поділу праці передбачають при проведенні фіскальної політики врахування завдань послідовного та науково обґрунтованого формування попиту на інновації з боку вітчизняного виробництва та соціуму в цілому. Слід відзначити, що для сучасної соціально-економічної системи фіскальна політика постає дієвим важелем оптимізації розвитку, а з точки зору участі в системі міжнародного поділу праці, у глобальній економіці – інструментом покращення національних конкурентних позицій, як з точки зору макро-економічного комплексу в цілому, так і зважаючи на інтереси приватних агентів світового ринку. Фактично йдеться про те, що фіскальна політика забезпечує комплекс позитивних факторів, які сприяють покращенню параметрів ринкової діяльності, інноваційній активності, товарній диверсифікації на міжнародних ринках та, нарешті, глобальній ринковій експан-

сії. Таким чином, складність оптимізації фіскального регулювання фінансових потоків полягає в необхідності виконання всіх критеріїв, при цьому узгодженості названих критеріїв складно досягти в одному періоді часу. Така розбіжність у короткостроковому періоді призводить до порушення рівноваги, наслідком чого можуть бути диспропорції в перерозподілі фінансових потоків. Слід зазначити, що разове виникнення диспропорцій, яке було швидко подолано, не є небезпечним. Небезпека представляє виникнення перманентних диспропорцій, які є своєрідним фактором турбулентності, що ризикує економіку. Тому фіскальне регулювання фінансових потоків можна вважати оптимальним у тому випадку, коли наведені умови стабільно виконуються в довгостроковому періоді. Перспективою подальших досліджень є оцінка фіскальної оптимізації в постіндустріальних країнах.

Список використаних джерел

1. Epstein Gerald. Should Financial Flows Be Regulated? Yes. // *Desa working paper*. – №77. – P. 1–16.
2. Block Fred. I. The origins of international economic disorder. A study of international monetary policy. – 1977. – Berkeley: University of California Press.
3. Kinderger Charles. The world in depression, 1929–1939 // *Rew. and enlarged edition*. Berkeley: University of California Press, 1986.
4. Rodrik Dani. Who needs capital account convertibility? *Essays in International Finance*. – 1998. – №207. – P. 55–65.
5. Котлер Ф. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності / Ф. Котлер, Дж.А. Касліоне: [пер. з англ. під ред. Т.В. Співаковської, С.В. Співаковського]. – К.: Хімджест, ПЛАСКЕ, 2009. – 208 с.
6. Black J. A Dictionary of economics. Second edition. Oxford university press. 2003. – 508 p. ЕКОНОМІКА фінанси, грошовий обіг і кредит БІЗНЕСІНФОРМ №5 '2012 219.
7. Мулик Т.О. Проблеми оптимізації податкових платежів і формування податкової політики на підприємствах / Т.О. Мулик // Репозиторій ВНАУ [Електрон. ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://81.30.162.23/card.php?id=1760>

УДК 338.1:330.3

В.Л. ВАКУЛЕНКО,

к.е.н., Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Особенности государственного регулирования пільгового оподаткування в Україні (ТПР, СЕЗ, технопарків та індустріальних парків)

У статті розкрито основні відмінності територій пріоритетного розвитку, спеціальних (вільних) економічних зон, технопарків, індустріальних парків і вільних митних зон в Україні. Визначено особливості державного регулювання кожного з даних формувань, їхня роль та значення в інвестиційній привабливості економіки держави.

Ключові слова: державне регулювання, інвестиційна привабливість, пільгове оподаткування, території пріоритетного розвитку, спеціальні економічні зони, технопарки, індустріальні парки.

В.Л. ВАКУЛЕНКО,

к.э.н., Научно-исследовательский экономический институт Минэкономразвития и торговли Украины

Особенности государственного регулирования льготного налогообложения в Украине (ТПР, СЭЗ, технопарков и индустриальных парков)

В статье раскрыты основные отличия территорий приоритетного развития, специальных (свободных) экономических зон, технопарков, индустриальных парков и свободных таможенных зон в Украине. Определены особенности государственного регулирования каждого из данных формирований, их роль и значение в инвестиционной привлекательности экономики государства.